

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ
υποστρατήγου ε.α. Νικολάου Ζαρκάδα
Η ΔΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΩΝ ΕΞΙ

Εισαγωγή

Νοέμβριος 2022: Συμπληρώνονται εκατό χρόνια από την αποφράδα εκείνη ημέρα, 15 / 28 Νοεμβρίου 1922, κατά την οποία γράφηκε ο θλιβερός επίλογος της τραγωδίας της Μικρασιατικής Καταστροφής με την εκτέλεση, μετά από την δίκη των έξι.

Η Δίκη

Κατά το τέλος της Μικρασιατικής Καταστροφής, μέσα στο χάος και τη σύγχυση που επικρατούσαν, με την κατάρρευση του μετώπου, οι μόνες ελληνικές δυνάμεις, που κατόρθωσαν να διατηρήσουν την συνοχή τους, να συμπτυχθούν οργανωμένα και μεθοδευμένα, αλλά και να παράσχουν την δυναμένη κάλυψη στην υποχώρηση του όγκου των λοιπών ελληνικών δυνάμεων ήταν τα τμήματα των συνταγματαρχών Νικολάου Πλαστήρα και Στυλιανού Γονατά.

Οι μονάδες τους αποβιβάστηκαν του μεν Νικ. Πλαστήρα στη Χίο του δε Στυλ. Γονατά στη Λέσβο. Σε αυτά τα νησιά του Β.Α. Αιγαίου προετοιμάστηκε η αποκαλούμενη “Επανάσταση του 1922”.

Κύριος και αποφασιστικός παράγοντας και ψυχή της οργάνωσης ήταν ο συνταγματάρχης Νικ. Πλαστήρας, ο οποίος από την πρώτη στιγμή της άφιξής του στη Χίο είχε αντιληφθεί ότι ο ρόλος του Βασιλιά Κωνσταντίνου ήταν καταστροφικός και επομένως ως πρωταρχικό σκοπό των ενεργειών του έθεσε αφ’ ενός μεν την ανατροπή και την απομάκρυνσή του από την Ελλάδα, αφ’ ετέρου δε την επάνοδο των στρατιωτικών δυνάμεων στην Αθήνα.

Το σχέδιο της Επαναστατικής Επιτροπής προέβλεπε την πλεύση του Πολεμικού Ναυτικού, αξιωματικοί του οποίου συντάχθηκαν με το

κίνημα με πρωτεργάτη τον αντιπλοίαρχο Δημήτριο Φωκά, σε λιμάνια της Αττικής, τον εκθρονισμό του Βασιλιά και την σύλληψη των, κατά την κρίση της, υπευθύνων της Μικρασιατικής Καταστροφής, οι οποίοι έπρεπε να δικαστούν.

Αυτά έγιναν γνωστά προς τον ελληνικό λαό με προκηρύξεις, οι οποίες ρίχτηκαν στις 13 / 26 Σεπτεμβρίου 1922 από στρατιωτικό αεροπλάνο. Στις προκηρύξεις αυτές εκτός από τα πολιτικά μηνύματα περιλαμβάνεται και υπόμνηση της ανάγκης άμεσης ενίσχυσης του στρατού του Κράτους.

Ταυτόχρονα στην Αθήνα ο απόστρατος υποστράτηγος Θεόδωρος Πάγκαλος άρχισε να κινείται και ενεργεί ως εκπρόσωπος της Επαναστατικής Επιτροπής και προέβη σε εσπευσμένες συλλήψεις πρώην Πρωθυπουργών και Υπουργών.

Μπροστά σε αυτή την κατάσταση ο Βασιλιάς Κων/νος την επομένη 14 / 27 Σεπτεμβρίου παραιτήθηκε και στο θρόνο ανέβηκε ο υιός του Γεώργιος Β΄. Ομοίως παραιτήθηκε και η Κυβέρνηση Τριανταφυλλάκου και με απόφαση της Επαναστατικής Επιτροπής σχηματίστηκε νέα υπό τον Σωτήριο Κροκιά.

Όσον αφορά στην τιμωρία των υπευθύνων της Μικρασιατικής Καταστροφής συστάθηκε Έκτακτο Επαναστατικό Στρατοδικείο. Η ανακριτική διαδικασία ανατέθηκε σε Εξεταστική Επιτροπή υπό τον Θεόδωρο Πάγκαλο.

Με το πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής παραπέμπονται να δικαστούν με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας και λοιπών εγκλημάτων οι πρώην πρωθυπουργοί Δημήτριος Γούναρης, Νικόλαος Στράτος και Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης, οι πρώην υπουργοί Γεώργιος Μπαλατζής, Νικόλαος Θεοτόκης, Ξενοφών Στρατηγός και Μιχαήλ Γούδας, οι οποίοι όλοι είχαν συλληφθεί και κρατούνταν στις φυλακές Αβέρωφ, και ο τελευταίος αρχηγός του στρατού Μ. Ασίας αντιστράτηγος Γεώργιος Χατζηανέστης.

Στις 30 Οκτωβρίου (οι ημερομηνίες είναι με το παλιό ημερολόγιο) δημοσιεύτηκε το διάταγμα για τη σύσταση και λειτουργία του Έκτακτου Επαναστατικού Στρατοδικείου. Πρόεδρος αυτού ορίστηκε ο υποστράτηγος Αλέξανδρος Οθωναίος και αίθουσα συνεδρίασης η αίθουσα της Βου-

λής (σήμερα κτήριο Παλιάς Βουλής). Την ίδια ημέρα μεταφέρθηκαν στο κτήριο αυτό και οι οκτώ κατηγορούμενοι, οι οποίοι παρέμειναν εκεί καθ' όλη την διάρκεια της δίκης.

Στο κατηγορητήριο, αφού γινόταν μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση, ακολουθούσε το κύριο μέρος, το οποίο είχε ως ακολούθως: “Κατηγορείσθε ότι από της 1ης Νοεμβρίου 1920 και εφεξής μέχρι της 26ης Αυγούστου 1922, συναποφασίσαντες μετά των συνεργών υμών περί πράξεως εσχάτης προδοσίας.....” και ακολουθούσαν αναλυόμενες δέκα πέντε κατηγορίες.

Η δίκη άρχισε την Δευτέρα, 31 Οκτωβρίου 1922 και ολοκληρώθηκε μετά από δέκα πέντε ημέρες, ήτοι τις μεταμεσονύκτιες ώρες της 14ης Νοεμβρίου 1922. Τα χαράματα της 15ης Νοεμβρίου ο πρόεδρος υποστράτηγος Αλέξανδρος Οθωναίος διάβασε την απόφαση μέσα στην σχεδόν άδεια αίθουσα του δικαστηρίου, αφού απουσίαζαν ακόμη και οι κατηγορούμενοι, οι οποίοι είχαν μεταφερθεί στις φυλακές Αβέρωφ.

Με την απόφαση παμψηφεί αποφασίστηκε:

- Η καταδίκη εις την ποινή του θανάτου των Γεωργίου Χατζηανέστη, Δημητρίου Γούναρη, Νικολάου Στράτου, Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη, Γεώργιο Μπαλτατζή και Νικολάου Θεοτόκη.
- Η καταδίκη εις την ποινήν των ισοβίων δεσμών των Μιχαήλ Γούδα και Ξενοφώντα Στρατηγού.
- Η επιδίκαση εις όλους υπέρ του Δημοσίου ανάλογης χρηματικής αποζημίωσης.
- Η στρατιωτική καθαίρεση των Γεωργίου Χατζηανέστη, Ξενοφώντα Στρατηγού και Μιχαήλ Γούδα.

Η Εκτέλεση

Στις 11:27 ώρας της 15ης Νοεμβρίου 1922 παίχτηκε η τελευταία πράξη της θλιβερής τραγωδίας με την εκτέλεση των έξι, των καταδικασθέντων σε θάνατο στο μικρό δασάκι, που βρίσκεται πίσω από το νοσοκομείο “Σωτηρία”.

Προ της εκτέλεσης ο αντιστράτηγος Γεώργιος Χατζηανέστης υπέστη στρατιωτική καθαίρεση. Πέταξε το πηλήκιο και της επωμίδες και εί-

πε· “Η μόνη μου εντροπή είναι ότι υπήρξα αντιστράτηγος φυγάδων” ή κατ’ άλλη περιγραφή είπε ότι· “Αισχύνομαι που διοίκησα τέτοιο στρατό”.

Όλοι τους στάθηκαν με αξιοπρέπεια και όρθιοι, και ο έχοντας πυρετό Δημ. Γούναρης, απέναντι από τα ισάριθμα εκτελεστικά αποσπάσματα και δεν δέχτηκαν να τους δέσουν τα μάτια.

Η κηδεία τους έγινε την ίδια ημέρα στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών μέσα σε μια εμβρόντητη Αθήνα που έδινε την εντύπωση “οικίας πενθούντων προσφιλέσ πρόσωπο”.

Η Αναψηλάφηση της Δίκης

Το έτος 2007 ο εγγονός του Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη, δικηγόρος Μιχαήλ Πρωτοπαπαδάκης προχώρησε σε δικαστικές και νομικές διαδικασίες και ενέργειες για την αναψηλάφηση της δίκης, ήτοι την “επανάληψη της διαδικασίας”.

Προέβη σε ενδελεχή έρευνα και συγκέντρωσε νέα εξαιρετικά και ενδιαφέροντα στοιχεία με βάση τα οποία συνέταξε και απηύθυνε προς τον Άρειο Πάγο αίτηση ακύρωσης της απόφασης του Έκτακτου Επαναστατικού Στρατοδικείου Αθηνών και την αναγνώριση της αθωότητας του Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη και των λοιπών συγκατηγορούμενων αυτού από το αδίκημα της εσχάτης προδοσίας.

Μετά από λεπτομερή εξέταση και εκτίμηση των νέων στοιχείων στις 20 Οκτωβρίου 2010 εκδόθηκε η υπ’ αριθ. 1675/2010 απόφαση του Ζ΄ Ποινικού Τμήματος του Αρείου Πάγου με την οποία αναγνωρίστηκε ρητά, επίσημα και πανηγυρικά ότι οι οκτώ καταδικασθέντες το έτος 1922 δεν ήταν προδότες, αλλά θύματα των συνεπειών μιας ολέθριας για την Ελλάδα εποχής.

Παράλληλα η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου αποφάνθηκε ότι η απόφαση αυτή είναι πάντα ισχυρή και απρόσβλητη και ότι πλέον δεν υπόκειται σε κανένα ένδικο μέσο.

Επίμετρο

Για την εκτέλεση των έξι ο ίδιος ο Θεόδωρος Πάγκαλος, ο Πρόεδρος της Ανακριτικής Επιτροπής, το έτος 1949 δήλωσε ότι “Δεν διέπραξαν συνειδητή προδοσία, ως κατηγορήθηκαν, αλλά υπήρξαν μοιραία και αναγκαία θύματα εις τον βωμόν της Πατρίδος κατά τας κρίσιμους εκείνας στιγμής”.

Το έτος 1935 επίσημα στις φυλακές Αβέρωφ εντοιχίστηκε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης μαρμάρινη πλάκα, η οποία έγραφε “Έν τη αιθούση ταύτη την 15 Νοεμβρίου 1922 ανεγνώσθη η απόφαση του Έκτακτου Στρατοδικείου, δι’ ης κατεδικάσθησαν εις θάνατον και ετυφεκίσθησαν επί εσχάτη προδοσία οι αείμνηστοι..... εκρίθησαν..... προδότης της ελληνικής πατρίδος”. Έτσι ώστε η μαρτυρία αυτή να μείνει εις τους αιώνες και να αποκαθιστά την μνήμη των εκτελεσθέντων.

Με διάφορες εκδηλώσεις συμφιλίωσης, αναγνώρισης και αποκατάστασης της μνήμης τους καταβλήθηκε προσπάθεια να ξεπεραστούν στερεότυπα και μισαλλοδοξίες και να λάμψει η ιστορική αλήθεια αντικειμενικά και χωρίς κακοδαιμονίες και προκαταλήψεις του παρελθόντος.

Με την αναψηλάφηση της δίκης και μετά την απόφαση του Αρείου Πάγου αποκαταστάθηκε η ιστορική αλήθεια, όπως και η μνήμη των εκτελεσθέντων και έφυγε πάνω από την ελληνική κοινωνία ένα άγος που την βάρυνε.

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2022.

ΠΗΓΕΣ

- Ν. Μακρογιάννη· οι 91 Πρωθυπουργοί της Ελλάδος (1843 – 2003)
- Κυριακάτικη Ιστορία· Οι Μεγάλες Δίκες (Η Δίκη των Έξι).